Journal of Urban Tourism

Online ISSN: 2423-7779

Journal Homepage: www.jut.ut.ac.ir

Research Paper

Analysis of Factors Affecting Cultural Tourism Development in Shiraz Metropolis

Seyed Isaac Jalaliyan [1✉], Parisa Beiki [2]

1. *Department of Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran*
(Corresponding Author) **Email:** jalaliyan_e@pnu.ac.ir
2. *Department of Geography and Urban Planning, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran*

ARTICLEINFO

Keywords:
Cultural Tourism,
Literary Attractions,
Shiraz Metropolis,
Smart-PLS

Article History:
Received:
26 December 2022
Received in revised form:
25 February 2023
Accepted:
4 April 2023
Available online:
28 April 2023
pp. 1-21

ABSTRACT

Today's world is based on competition, which includes the tourism industry and various destinations. Therefore, nowadays, tourism destinations are strongly seeking to gain a competitive advantage and are based on creativity and obtaining maximum benefit from their potential. The present study was compiled to identify and analyze the factors affecting the development of cultural tourism in Shiraz and emphasizes literary attractions, which are a subset of cultural tourism. The research method is descriptive and applied. The statistical population of the research includes tourism and urban experts. After necessary analysis, the sample size was determined to be 138 people. The data collection method is a questionnaire tool, and to check the descriptive statistics and the existing situation, SPSS software was used. Smart-PLS software was used to analyze the collected data and discover the impact of each cultural tourism component. According to the findings of structural equation modeling analysis in determining the contribution and prioritization of cultural tourism development components in order to achieve a suitable model, it showed that administrative-institutional components with a standard coefficient of 0.838, accessibility and infrastructure with a standard coefficient of 0.786, physical-environmental factor with a standard factor of 0.341, facilities component with a standard factor of 0.180, and finally, the component of resources and cultural-literary attractions with a standard factor of 0.147, respectively, have the first to fifth rank and the highest important in the development of cultural tourism in Shiraz. So, the analysis of the findings shows that the administrative-institutional component is prioritized in cultural tourism development in Shiraz. It is necessary that, in the first place, the relevant authorities review and modify the existing management structures by emphasizing its indicators, which include budget allocation, investment and participation of the private sector, pricing, human resources, and the participation of non-governmental organizations in line with take steps to realize this component.

Citation: Jalaliyan, S. I., & Beiki, P. (2023). Cultural Tourism Development Model with Emphasis on Cultural-Literary Attractions in Shiraz Metropolis. *Journal of Urban Tourism, 10* (1), 1-21.
http://doi.org/10.22059/JUT.2023.351748.1088

© The Author(s)

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

Most regions around the world compete with each other to take advantage of its benefits, especially receiving a high share of income and increasing employment due to the development of this service industry. On the other hand, tourism demand and tourists' desire for new attractions and destinations is growing. Therefore, the planners of various destinations have taken steps to respond to this demand and also continue to be present in the competitive arena in order to take advantage of all available and accessible tourism resources. Spiritual heritage is a valuable resource that, while expressing the cultural identity of countries, are inexhaustible and less vulnerable. Cultural tourism includes new windows of knowledge, development, and sustainability for societies. It includes a wide range of resources such as customs, culture, art and literature, architecture, handicrafts, music, local dances, etc. Therefore, the differences in tradition, clothing, handicrafts, food, music, art, architecture, and the like have made the cultures and communities that make up these cultures become the main focus of tourists' attention. In the meantime, as mentioned, literature is considered one of the strong sources of cultural tourism, so it sometimes becomes the main attraction in some destinations and the form of literary tourism, focusing on the space of stories, works, and places of life. The burial of poets and writers has expanded. Therefore, due to the growth of the cultural-literary tourism market and the competitiveness of the destinations, the need to pay attention and benefit from its potential has doubled. The metropolis of Shiraz, which is known as the cultural capital of Iran, has the potential to become one of the hubs of cultural-literary tourism, not only in the country but also internationally, with its rich cultural and literary attractions. However, it mostly relies on tourists' visits to cultural sites such as the tombs of literary poets, which faces many challenges in the booming days of tourism. Therefore, the main goal of the current research is to identify the important components of cultural tourism in the first place and then to investigate and analyze the impact of each component in order to determine the priority in cultural tourism development plans of Shiraz metropolis. In this regard, the main research questions are:

- What are the components of cultural tourism?
- What is the impact and priority of each component in the development of cultural tourism in Shiraz metropolis?

Methodology

This study is considered applied research in terms of classification based on the purpose. The questionnaire tool collected the required information through the library and field method. In this way, theoretical concepts were explained in order to clarify the issue, and then, for a more coherent and efficient discussion and investigation of the region, the components of cultural tourism (five components) were determined according to the views of the experts. The statistical community of the research includes tourism and urban experts. In order to determine the sample size, Sample Power software was used, and the number of 138 people was determined as the sample size.

Results and discussion

According to the analysis and findings from structural equation modeling analysis in determining the contribution and prioritization of cultural tourism development components in order to achieve a suitable model, it showed that the administrative-institutional components with a standard coefficient of 0.838, access and infrastructure with a standard coefficient of 0.786, physical-environment with a standard coefficient of 0.341, facilities component with a standard coefficient of 0.180, and finally, the component of resources and cultural-literary attractions with a standard coefficient of 0.147, respectively, have a rank first to fifth and the most important in the development of cultural tourism in Shiraz metropolis.

Conclusion

Currently, cultural tourism, focusing on historical and cultural sites, symbols, nostalgic values, literature and literary places, reconstruction of the old world, etc., is one of the branches of tourism that is used to compete, gain economic benefits, create employment, the preservation of historical contexts and, as a result, cultural identity has been given a lot of attention. Therefore, in such an arena, they are the winning destinations that, by identifying and analyzing their existing situation in advance, take steps towards the realization of cultural tourism, which is one of the attractive branches in tourism and sustainable development of urban communities. According to the discussed topics, it can be said that in order to develop cultural tourism in Shiraz metropolis, which is one of the important tourism hubs of the country, it should be based on the implementation and application of the components of cultural tourism development capacity in the order of priority, the most important of which is institutional-management and access and infrastructures were to be taken by focusing on the indicators of each component.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All of the authors approved thecontent of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

مجلـــه گردشگـــری شهـــری
شاپا الکترونیکی: ۶۹۱۸-۲۴۲۳
Journal Homepage: www.jut.ut.ac.ir

مقاله پژوهشی

تحلیل مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه گردشگری فرهنگی در کلان‌شهر شیراز

سید اسحاق جلالیان [۱] ✉، پریسا بیکی [۲]

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
Email: jalaliyan_e@pnu.ac.ir

۲- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

واژگان کلیدی:
گردشگری فرهنگی،
جاذبه‌های ادبی،
کلان‌شهر شیراز،
Smart-PLS.

تاریخ دریافت:
۱۴۰۱/۱۰/۰۵
تاریخ بازنگری:
۱۴۰۱/۱۲/۰۶
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۲/۰۱/۱۵
تاریخ چاپ:
۱۴۰۲/۰۲/۰۸

چکیده

دنیای امروز بر پایه رقابت پیش می‌رود که این روند شامل صنعت گردشگری و مقاصد مختلف نیز می‌شود. بنابراین، امروزه، مقاصد گردشگری به‌شدت در پی کسب مزیت رقابتی هستند و بر همین اساس بر خلاقیت و کسب حداکثر بهره‌مندی از پتانسیل‌های خود می‌باشند. پژوهش حاضر، باهدف شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه گردشگری فرهنگی در کلان‌شهر شیراز تدوین‌شده است و بر جاذبه‌های ادبی که زیرمجموعه‌ای از گردشگری فرهنگی هستند، تأکید دارد. روش پژوهش توصیفی و از نوع کاربردی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل متخصصان و خبرگان گردشگری و شهری است. به‌منظور تعیین حجم نمونه از نرم‌افزار Sample Power استفاده گردید که تعداد ۱۳۸ نفر به‌عنوان حجم نمونه تعیین شد. روش گردآوری داده‌ها ابزار پرسش‌نامه و به‌منظور بررسی آمار توصیفی و بررسی وضعیت موجود از نرم‌افزار SPSS و برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری‌شده و کشف میزان تأثیر هر یک از مؤلفه‌های گردشگری فرهنگی، از نرم‌افزار Smart –PLS استفاده‌شده است. مطابق با یافته‌های حاصل از تحلیل مدل‌سازی معادلات ساختاری در تعیین سهم و اولویت‌بندی مؤلفه‌های توسعه گردشگری فرهنگی به جهت دستیابی به مدلی مناسب نشان داد که مؤلفه‌های مدیریتی – نهادی با ضریب استاندارد ۰/۸۳۸، دسترسی و زیرساخت‌ها با ضریب استاندارد ۰/۷۸۶، کالبدی – محیطی با ضریب استاندارد ۰/۳۴۱، مؤلفه تسهیلات با ضریب استاندارد ۰/۱۸۰، و درنهایت، مؤلفه منابع و جاذبه‌های فرهنگی – ادبی با ضریب استاندارد ۰/۱۴۷، به ترتیب، دارای رتبه اول تا پنجم و بیشترین اهمیت در توسعه گردشگری فرهنگی کلان‌شهر شیراز می‌باشند.

استناد: جلالیان، سیداسحاق و بیکی، پریسا. (۱۴۰۲). تحلیل مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه گردشگری فرهنگی در کلان‌شهر شیراز. *مجله گردشگری شهری*، ۱۰ (۱)، ۲۱-۱.

http://doi.org/10.22059/JUT.2023.351748.1088

© نویسندگان

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

مقدمه

یکی از فعالیت‌های توسعه‌یافته بعد از نیمه قرن دوم بیستم، به دنبال عواملی مانند جهانی‌شدن، توسعه سرمایه‌داری، پیشرفت ابزارهای حمل‌ونقل و توسعه ارتباطات تکنولوژیکی، گردشگری است (ویلیامز،۱۳۹۳: ۱۰). در حال حاضر، به‌عنوان یک صنعت خدماتی و سودآور در جهان شناخته‌شده است که دارای منافع متعددی ازجمله اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و همچنین تأثیرات بین‌المللی است (بدین و همکاران، ۱۳۹۹: ۹). درواقع، گردشگری به‌عنوان محرک و ابزاری قوی برای حصول پایداری در بطن شهر و جامعه عمل می‌کند (Lerario & Turi, 2018: 1). گردشگری، برای اولین‌بار در سند نهایی کنفرانس سازمان ملل در زمینه توسعه پایدار در سال ۲۰۱۲ گنجانده شده است و اشاره دارد که گردشگری می‌تواند نقش عمده‌ای در ابعاد مختلف توسعه پایدار داشته باشد، ارتباط نزدیکی با دیگر بخش‌ها دارد و می‌تواند مشاغل شایسته و مناسبی ایجاد کند و فرصت‌های کسب‌وکار را فراهم آورد (اکبریان رونیزی، ۱۳۹۶: ۲). به‌علاوه، در اهداف توسعه پایدار هزاره به‌عنوان مبحثی مهم و برجسته با تأکید بر کاهش و مقابله با فقر، ارتقاء برابری جنسیتی، بهبود پایداری محیطی و افزایش مشارکت جهانی موردتوجه ویژه واقع‌شده است (Saarinen et al., 2013). درنتیجه اکثر مناطق در سرتاسر جهان در پی بهره‌گیری از مزایای آن به‌ویژه دریافت سهم بالایی از درآمد و همچنین افزایش اشتغال ناشی از توسعه این صنعت خدماتی، در رقابت با یکدیگر هستند. از طرفی تقاضای گردشگری و تمایل گردشگران به‌جاذبه و مقصدهای جدید روند روبه‌رشدی دارد. از همین رو برنامه‌ریزان مقصدهای گوناگون در جهت پاسخگویی به این تقاضا و همچنین ادامه حضور در عرصه رقابتی در جهت بهره‌گیری از تمامی منابع گردشگری موجود و قابل‌دسترس، گام برداشته‌اند. میراث معنوی، منابع ارزشمندی هستند که ضمن بیان هویت فرهنگی کشورها، تمام ناشدنی بوده و آسیب‌پذیری کمتری دارند (قادری، ۱۳۹۱:۷). بنابراین، یکی از گونه‌های گردشگری، گردشگری فرهنگی است که از دهه ۱۹۸۰ به بعد منبع اصلی برای اقتصاد بسیاری از مقاصد در جهان بوده است (سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، ۲۰۱۶). درواقع، گردشگری فرهنگی دریچه‌های نوینی از شناخت، توسعه و پایداری را برای جوامع در بردارد و شامل طیف وسیعی از منابع همچون آداب‌ورسوم، فرهنگ، هنر و ادبیات، معماری، صنایع‌دستی، موسیقی، رقص‌های محلی و غیره می‌شود. بنابراین می‌توان گفت تفاوت‌های موجود در سنت، لباس، صنایع‌دستی، غذا، موسیقی، هنر، معماری و امثال آن باعث شده فرهنگ‌ها و جوامع سازنده این فرهنگ‌ها تبدیل به کانون اصلی توجه گردشگران شود (Kamranifar et al, 2016:28). اهمیت گردشگری فرهنگی و نقشی که از یک‌سو، در حفظ و احیای فرهنگ و هویت ملت‌ها و از سوی دیگر، در اقتصاد و درآمدزایی دارد؛ باعث شده که سازمان یونسکو تأکید زیادی بر گردشگری فرهنگی داشته باشد و کشورها را به توسعه مدل گردشگری فرهنگی تشویق نماید (نیک‌بین و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۴). دراین‌بین، همان‌طور که اشاره گردید، ادبیات یکی از منابع قوی گردشگری فرهنگی محسوب می‌شود به‌طوری‌که گاهی در بعضی از مقاصد تبدیل به‌جاذبه اصلی شده و در قالب گردشگری ادبی با تمرکز بر فضای داستان‌ها، آثار و محل زندگی/دفن شاعران و نویسندگان گسترش‌یافته است. از همین رو، باتوجه‌به رشد بازار گردشگری فرهنگی – ادبی و رقابت‌پذیری مقاصد، ضرورت توجه و بهره‌مندی از پتانسیل‌های آن دوچندان شده است. در اکثر مواقع، جاذبه‌های فرهنگی – ادبی در بافت‌های تاریخی و ارزشمند شهرها بنا شده است که شاهد آن هستیم امروزه به‌ویژه در کشورهای درحال‌توسعه، مورد بی‌توجهی قرار گرفته‌اند. بنابراین، مقصد، عناصر کلیدی، و ضرورت مدیریت هدف‌مند آن ضرورت می‌یابد. درواقع، یکی از اصلی‌ترین کانون‌های جغرافیایی مدیریت و برنامه‌ریزی گردشگری، مقصدهای گردشگری است که در آن‌ها گردشگران با اجتماع و محیط‌زیست محلی برخورد و تعامل پیدا می‌کنند که بر جمعیت محلی، محیط و خود گردشگران تأثیر

می‌گذارد (میسون، ۱۳۹۰: ۳۷). هدف اصلی مدیریت و برنامه‌ریزی مقاصد، هماهنگی عناصر کلیدی آن در جهت رقابت‌پذیری، کسب سود در راستای منافع جامعهٔ محلی و سازمان‌های ذی‌نفع و توسعهٔ پایدار مقصد است (UNWTO,2021). در این میان، شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های مؤثر، می‌تواند نقش مؤثری در برنامه‌ریزی کارآمدتر مقاصد ایفا کند و به عبارتی، عاملی محرک و بهبوددهنده محسوب می‌شود و باتوجه‌به آنچه گفته شد، به‌عنوان ابزاری کمکی برای مقاصد گردشگری فرهنگی نیز محسوب می‌شود. چراکه با تأکید بر ارتقاء کیفیت اجزای مقاصد و کاهش چالش‌ها، گامی مؤثر در راستای پایداری آن‌ها برمی‌دارد.

کلان‌شهر شیراز که به‌عنوان پایتخت فرهنگی ایران مشهور است، با دربرداشتن جاذبه‌های فرهنگی و ادبی غنی پتانسیل تبدیل به یکی از قطب‌های گردشگری فرهنگی – ادبی، نه‌تنها در کشور بلکه در سطح بین‌المللی را نیز داراست. بااین‌حال، بیشتر به بازدید گردشگران از سایت‌های فرهنگی همچون آرامگاه‌های شاعران ادبی تکیه کرده که خود نیز در ایام پررونق گردشگری با چالش‌های بسیاری روبه‌روست. درواقع شهر فرهنگی – ادبی شیراز که دربرگیرنده بخش اعظمی از هویت ملی نیز می‌باشد، و علی‌رغم وجود بناهای باارزش که نه‌تنها در حفظ اصالت و هویت نقش ارزنده‌ای دارند؛ بلکه به‌عنوان یک مقصد مهم گردشگری فرهنگی – ادبی و منبع درآمدی مهمی نیز مطرح است؛ هنوز نتوانسته جایگاه خود را به‌عنوان یک مقصد فرهنگی – ادبی فعال، منسجم و سازماندهی‌شده کسب کند و علاوه‌برآن بافت باارزش شهر نیز رو به نابودی رفته است. در همین راستا، ضروری است برنامه‌ریزی ویژه‌ای صورت پذیرد. رویکرد ظرفیت‌سنجی با تمرکز بر شناسایی توانمندی‌ها و چالش‌های مقصد، همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، زمینه مناسبی را برای برنامه‌ریزی و مدیریت کارآمدتر مقاصد به‌منظور حفظ، احیاء، بازسازی، توسعه، و کسب جایگاه ویژه فراهم می‌کند. همان شیوه‌ای که سال‌هاست در کشورهای توسعه‌یافته کاربرد دارد و برای پیاده‌سازی در کشور ما نیاز به بررسی و تحلیلی دقیق از توانمندی‌ها و چالش‌های مقصد متناسب با شرایط منطقه دارد. در حقیقت، بررسی توانمندی‌ها منجر به شناسایی نقاط قوت به‌منظور تقویت آن‌ها می‌شود و از طرفی، تحلیل چالش‌ها نیز منجر به روشن گردیدن ضعف، تهدیدها و آسیب‌هایی می‌شود که مقصد با آن روبه‌رو است. بدیهی است، در صورت عدم پرداخت به این مهم، نمی‌توان انتظار برخورداری از جایگاهی پایدار در سطح جهانی و بهره‌مندی از مزایای اقتصادی آن داشت. بنابراین، هدف اصلی پژوهش حاضر، در وهله اول شناسایی مؤلفه‌های مهم گردشگری فرهنگی و سپس، بررسی و تحلیل تأثیر هریک از مؤلفه‌ها به‌منظور تعیین اولویت در طرح‌های توسعه گردشگری فرهنگی کلان‌شهر شیراز می‌باشد. در همین راستا، سؤال اصلی پژوهش عبارت است از:

– مؤلفه‌های گردشگری فرهنگی کدام‌اند؟

– میزان تأثیر و اولویت هریک از مؤلفه‌ها در توسعه گردشگری فرهنگی کلان‌شهر شیراز چگونه است؟

در ادامه به‌طور مختصر، برخی از مهم‌ترین مطالعات داخلی و خارجی صورت‌گرفته باتوجه‌به موضوع و حوزه پژوهش، اشاره خواهد شد.

–میرتقیان موسوی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «مدل عوامل مؤثر بر وفاداری به گردشگری میراث‌فرهنگی در مقصد رامسر» به تبیین مدل وفاداری گردشگر میراث‌فرهنگی (ملموس و ناملموس) در مقصد رامسر پرداختند. پس از تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی و بهره‌گیری از تحلیل مسیر برای تأیید مدل، درنهایت، یافته‌ها حاکی از آن بود که متغیر ارزش، مشارکت و کیفیت ادراکی بر رضایت، اعتماد و وفاداری گردشگران میراث‌فرهنگی مقصد رامسر تأثیر مثبت و مستقیم دارند. همچنین متغیر رضایت بر اعتماد و وفاداری و متغیر اعتماد بر

وفاداری این گردشگران مؤثر بوده است. ازاین‌رو، می‌توان نتیجه گرفت کـه بـه‌منظور حداکثرسـازی وفـاداری گردشـگران میراث‌فرهنگی در مقصد رامسر، مسئولین و مدیران باید بر ارتقای عامل ارزش ادراکی به‌عنوان شـکل‌دهنده نگـرش و نیـز عوامل کیفیت ادراکی و مشارکت به‌عنوان ساختارهای تجربه مصرف میراث‌فرهنگی تأکید نمایند.

–سام و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تقاضای بازار گردشگری ادبی (موردپژوهی: استان کرمـان)» بـه بررسی ظرفیت‌های گردشگری ادبی استان کرمـان، راهکارهـای رونـق و میـزان اسـتقبال گردشـگران از تورهـای ادبـی پرداختند. نتایج به‌دست‌آمده بیان می‌کند که گردشگران داخلی تمایل زیادی به شرکت در فعالیت‌هـا و تورهـای ادبـی در استان کرمان دارند و میزان استقبال از همه شاخص‌ها در وضعیت مناسبی قرار داشت و دراین‌بین شاخص تمایل به بازدیـد از مقبره مشاهیر دارای بیشترین مقبولیت بوده است.

–مطهر و شکوهی بیدهندی (۱۳۹۹) پژوهشی را با عنوان «رتبه‌بندی شهرسـتان‌های اسـتان سیسـتان و بلوچسـتان بـر اساس ظرفیت گردشگری فرهنگی و میراثی با استفاده از روش آراس» انجام دادند. پس از بررسی‌های اولیه، مرور ادبیـات و تجمیع شاخص‌ها، درنهایت، محققان، شهرستان‌های استان را بر اسـاس شـاخص‌های ظرفیـت گردشـگری فرهنگـی و میراثی رتبه‌بندی کردند. نتایج نشان داد که بر اساس محاسبات و امتیاز مطلوبیـت کـل و نسـبی، شهرسـتان‌های زاهـدان (۰/۸۰۴)، چابهار (۰/۴۸۶)، زابل (۰/۳۷۹)، ایرانشهر (۰/۳۵۴) و سراوان (۰/۳۰۴) در رتبه‌های ۱ تا ۵ و سـایر شهرسـتان‌ها در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

–رازقی (۱۳۹۸) پژوهشی را با عنوان «مطالعه ظرفیت‌های گردشگری میراث‌فرهنگی و طبیعی در نـوار سـاحلی مکـران استان هرمزگان» به‌منظور ارتقای کیفیت گردشگری انجـام داد. یافتـه‌ها حـاکی از آن بـود کـه ظرفیت‌هـای گردشـگری طبیعی، میراث‌فرهنگی ملموس و ناملموس در برنامه‌های مداخلاتی مطـرح هسـتند و نقـش مـؤثری در بهبـود اقتصـاد و ارتباط گردشگران با منطقه داشته‌اند.

–باصولی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان «طراحی مدل توسعه کارآفرینی گردشگری فرهنگی بـا اسـتفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی (موردمطالعه: شهر یزد)» به این نتیجه دست یافتنـد کـه سـه متغیر عوامل رفتاری، ساختاری و بسترها و شرایط محیطی بر توسعه کارآفرینی گردشگری فرهنگی مؤثر هستند.

–قاسمی و همکاران (۱۳۹۷) پژوهشی را تحت عنوان «طراحی بافت تاریخی شهر تهران بـا رویکـرد گردشـگری ادبـی نمونه موردی: حصار ناصر شهر تهران» انجام دادند. پس از بررسی‌های صورت‌گرفته با تمرکز بر رمـان و داسـتان‌ها، سـه مسیر طراحی شد و مشخص گردید که ارتقای گذشته تاریخی، دسترسـی آسـان بـه اطلاعـات، تـأمین نیازهـای روزمـره، باززنده‌سازی عناصر و اماکن تاریخی محله، احیای محور فرهنگی و تـاریخی، افـزایش امنیـت، انتقـال خـاطرات جمعـی، تقویت فضاهای عمومی و شناسایی پاتوق‌های محلی، ارتقای سطح اجتماعی ساکنان، ارتقای مشـارکت سـاکنان، احیـای کالبد تاریخی، ارتقای پیاده مداری و ایجاد حمل‌ونقل سبز درون محله‌ای بر توسعه گردشگری ادبی نقش مؤثر دارند.

–استویکا و همکاران (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان «چشم‌اندازی برای توسعه پایدار گردشگری فرهنگـی» بـا اسـتفاده از تحلیل سوات و پارتو به این نتیجه دست یافتند که گردشگری فرهنگـی بخارسـت از جنبـه‌هایی ماننـد بناهـای تـاریخی، مذهبی و معماری ناکارآمد است.

–ترکنلـی و جورجـولا (۲۰۲۲) پژوهشـی را بـا عنـوان «گردشـگری و پایـداری فرهنگـی: دیـدگاه‌ها و چشـم‌اندازها از سیکلادس، یونان» انجام دادند. درنهایت، محققان یافتند که نقـش فرهنـگ بـه‌عنوان یـک جاذبـه گردشـگری بالفعـل و پتانسیلی برای رشد بیشتر گردشگری فرهنگی و درنتیجه توسعه محلـی، بـه‌طور گسـترده شناخته‌شـده اسـت. فرهنـگ و

گردشگری به‌عنوان پیوند مثبتی در ذهن مردم محلی، بازدیدکنندگان و کارآفرینان درگیر در گردشگری فرهنگی پدیدار می‌شوند. درواقع، رابطه فرهنگ – گردشگری پتانسیل بالایی برای همه طرف‌های درگیر و برای پایداری فرهنگ محلی و عام دارد.

–پلتسان و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «اصول خلاقانه توسعه گردشگری فرهنگی در اوکراین» نشان دادند که برای توسعه گردشگری فرهنگی نیاز به افزایش فناوری وجود دارد. نوآوری در فناوری منجر به رشد درآمد و اقتصاد در بازار جهانی می‌شود. ارتباطات ضعیف شکافی است که منجر به‌کندی توسعه فرهنگی می‌شود، بنابراین ارتباطات نیز برای تعامل بهتر با گردشگران باید افزایش یابد.

–گومز (۲۰۲۱) پژوهشی را با موضوع «گردشگری فرهنگی در شهرهای پساکرونا: پیشنهادهایی برای مدل جایگزین» انجام داد و مشخص نمود که گردشگری فرهنگی شهری باید به یک برنامه جهانی یکپارچه برای توسعه پایدار کمک کند. علاوه بر این، دستیابی به گردشگری فرهنگی شهری پایدار پس از کووید–۱۹ نیاز فوری به برنامه‌ریزی، مدیریت و سازمان‌دهی نوآورانه در مقاصد شهری و تنظیم سیستم گردشگری دارد. و شکل جدیدی از حکمرانی گردشگری فرهنگی شهری بر اساس مدیریت و برنامه‌ریزی متمرکز گردشگری را ضروری می‌داند.

–جو و همکاران (۲۰۲۱) پژوهشی را با عنوان «مقاصد ادبی و گردشگری ورودی (مطالعه موردی: سرزمین چین)» انجام دادند. نتایج نشان داد که هرچه میزان آشنایی مقصد مبتنی بر یک استان در سال قبل بیشتر باشد، تعداد گردشگران ورودی در سال بعد بیشتر می‌شود. بررسی تأثیر ادبیات و مصرف آن بر فعالیت‌های گردشگری، پویایی توسعه گردشگری پایدار در بازارهای نوظهور را روشن می‌کند.

– لوپز و همکاران (۲۰۱۸) پژوهشی را با موضوع «توسعه پایدار و گردشگری فرهنگی» انجام و ارائه دادند. محققان پس از تحلیل و بررسی‌های لازم به این نتیجه دست یافتند که قیمت، امنیت، تمیزی و بهداشت، علائم و وضعیت نگهداری از مهم‌ترین مواردی هستند که در مناطق میراث‌فرهنگی و درنتیجه توسعه پایدار آن نقش دارند.

با توجه به‌مرور و بررسی پژوهش‌های پیشین در دو بخش داخلی و خارجی، مشخص گردید که اکثر تحقیقات صورت‌گرفته بر تحلیل وضعیت، رتبه‌بندی، وفاداری گردشگران، طراحی مسیر و توسعه پایدار گردشگری فرهنگی/ادبی با درنظرگرفتن مؤلفه‌های تکرارشونده تأکید داشته‌اند. حال‌آنکه پژوهش حاضر سعی نموده است با تأکید بر ادبیات و جاذبه‌های ادبی به‌عنوان زیرمجموعه‌ای خلاق و مهم از گردشگری فرهنگی و درواقع ترکیب مؤلفه‌ها به تحلیل و تعیین میزان اهمیت هر مؤلفه بپردازد تا در این راستا بتوان تغییرات مؤثری در جهت جذب بیشتر گردشگری و توسعه کارآمدتر گردشگری فرهنگی قدم برداشت. از همین رو، این امر نقطه تمایز پژوهش نسبت به موارد پیشین است.

مبانی نظری

گردشگری فرهنگی از دو عبارت گردشگری و فرهنگ تشکیل‌شده است .گردشگری ازنظر ماهوی قبل از آن‌که به‌عنوان یک پدیده اقتصادی باشد یک امر فرهنگی تلقی می‌شود و این در حالی است که بدون فرهنگی که تفاوت‌ها را ایجاد کند همه‌جا شبیه هم خواهند بود و گردشگری عینیت نخواهد داشت. برای روشن‌شدن مفهوم گردشگری فرهنگی ابتدا واژه فرهنگ را مورد بررسی قرار می‌دهیم، زیرا فرهنگ پایه و اساس تمدن هر کشوری و به‌عنوان جاذبه اصلی هر کشوری محسوب می‌شود که نسل‌های انسانی در زمان حیات خود از آن بهره می‌جویند و با اتکا به آن، به زندگی و فعالیت‌های روزمره خود در کنار یکدیگر شکل دهند. فرهنگ در نمادهایی از جلوه‌های گوناگون، انعکاس زندگی گذشته در

انسان‌های امروزی است .و در دوره‌های مختلف و تحت‌تأثیر عوامل مختلف صور مختلفی می‌یابند، ولی هسته نژادی - سنتی خود را همچنان حفظ می‌کنند. فرهنگ به‌عنوان یک نظام ارتباطی بین مردمی با جلوه‌های مختلفی از آداب‌ورسوم، میراث و دیگر تولیدات مادی و زیباشناختی شکل می‌گیرد و واقعیت وجودی جامعه را بیان می‌کند. از این چشم‌انداز، مردم بافرهنگی که دارند به جهان خود شکل ویژه‌ای می‌بخشند. الگوهای فرهنگی سنتی درزمینه سبک زندگی، اعتقادات، آداب‌ورسوم، گویش‌های محلی، مکان‌های تاریخی، رقص‌های محلی، جشن‌ها، پوشش‌های محلی و فعالیت‌های اقتصادی در زمره عناصر مهمی هستند که در گردشگری فرهنگی به‌عنوان جاذبه شناخته می‌شوند. گردشگری فرهنگی در اصل نوعی از گردشگری است که دررابطه‌با فرهنگ یک کشور یا منطقه بحث می‌کند و علاوه بر این توریسم بر شیوه زندگی مردم در این مناطق و تاریخچه آن مردم، هنر، معماری، ادیان و دیگر عناصری که به آن‌ها کمک کرده تا شیوه زندگی خود را دنبال کنند تمرکز دارد. برای مردم کشورهای توسعه‌یافته که سبک زندگی سنتی و قدیمی در آن‌ها از بین رفته و زندگی به‌صورت بیشتر ماشینی و مدرن دارند هر چه فرهنگ سنتی‌تر باشد برای آن‌ها جذابیت زیادتری دارد و بهتر برای آن هزینه می‌کنند؛ ولی برعکس برای بسیاری از مردم جهان سوم که از زندگی سنتی و ساده‌ای برخوردارند هر چه فرهنگ مدرن‌تر باشد جاذب‌تر است. گردشگری فرهنگی معنای اصلی گردشگری است مردم برای دیدن فرودگاه‌ها، رستوران‌ها، هتل‌ها و دیگر تسهیلات تفریحی به منطقه دیگر نمی‌روند، بلکه آن‌ها برای دیدن فرهنگ آن منطقه به آنجا می‌روند این تعریف برای کشور ما ایران نیز موضوعیت دارد .بسیاری از گردشگران برای دیدن آداب‌ورسوم، سبک پوشش، معماری، دین و بسیاری دیگر از اجزای فرهنگ ما به ایران می‌آیند. درواقع، گردشگری فرهنگی نوعی از گردشگری است که از اهمیت بالایی به دلایل مختلف برخوردار است ازجمله تأثیرات منفی کم بر روی محیط، کمک به شناخت بیشتر افراد از همدیگر و فرهنگ‌های یکدیگر، شناسایی و حفاظت از میراث‌های طبیعی، فرهنگی و تاریخی، معرفی و شناسایی هویت ملی و ویژگی‌های فرهنگی و تاریخی، و در آخر کمک شایان به ایجاد صلح جهانی نسبت به دیگر انواع مدل گردشگری و غیره .این نوع از گردشگری سابقه طولانی دارد و ریشه‌های آن در گرند تور به اوایل صنعت گردشگری می‌رسد. همچنین گردشگری فرهنگی از مسائلی است که سیاست‌گذاران و برنامه‌نویسان برای آینده روی آن حساب بازکرده‌اند (رضوانی،۱۳۹۲: ۹۸ و ۱۰۱؛ پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۲: ۸۶؛ گل محمدزاده، ۱۳۹۹: ۲۳).

❖ در کل هدف گردشگری فرهنگی شامل موارد زیر می‌شود:

-بازدید از جاذبه‌ها و مقاصد قدیمی و حضور در جشن‌های سنتی؛

-سفر به‌قصد استفاده از غذاها و نوشیدنی‌های محلی و منطقه‌ای؛

-تماشای رخدادهای ورزشی سنتی و شرکت در فعالیت‌های تفریحی محلی؛

-بازدید از کارگاه‌ها شامل مزارع، مراکز صنعتی، کارخانه‌ها.

بنابراین، به‌طور خلاصه می‌توان گفت که مقصود از گردشگری فرهنگی بحث درباره آن بخش از این صنعت است که بر جذابیت‌های فرهنگی توجه خاصی می‌کند. این جنبه‌های جذاب متفاوت‌اند و شامل کارهای انجام‌شده در جوامع، موزه‌ها، اماکن تاریخی و ازاین‌قبیل چیزها در همه زمان‌ها می‌شود (گل محمدزاده، ۱۳۹۹: ۲۴).

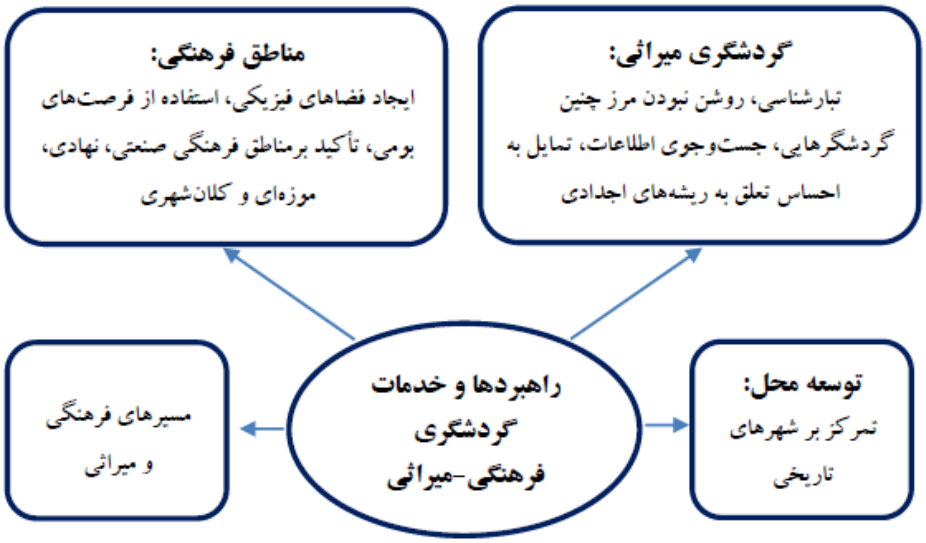

شکل ۱. خدمات گردشگری فرهنگی و میراثی، منبع: (گراوندی، ۱۳۹۹: ۶۳)

ازآنجاکه در پژوهش حاضر، هدف بررسی گردشگری فرهنگی با تمرکز بر جاذبه‌های ادبی است، بنابراین، در این بخش به‌مرور دیدگاه‌های نظری این حوزه نیز می‌پردازیم.

همان‌طور که پیش‌تر اشاره گردید، میراث‌فرهنگی به آثار مادی و معنوی به‌جامانده از گذشته گفته می‌شود که بر هویت فرهنگی جامعه انسانی دلالت دارد. برای هر ملت، شناخت گذشته جهت ساختن آینه‌ای بر پایه هویت فرهنگی خویش اهمیت می‌یابد. «ادبیات» یکی از عناصر میراث‌فرهنگی به شمار می‌رود. بر اساس تعریف سازمان یونسکو، کتاب‌ها جزئی از میراث‌فرهنگی ناملموس هستند. این میراث در مقابل میراث ملموس قرار دارند. تمامی این ابعاد که در قالب گردشگری با یکدیگر ترکیب‌شده‌اند، «گردشگری ادبی» نامیده می‌شود. رشد فزاینده گردشگری میراث‌فرهنگی و افزایش آگاهی نسبت به محافظت از میراث‌فرهنگی بدین معناست که فرصت‌های بیشتری درباره انواع گردشگری وجود دارد. یکی از این فرصت‌ها، گردشگری ادبی است که با افزایش خانه‌های نویسندگان و اماکن ادبی طی چند سال اخیر پیشرفت چشمگیری داشته است. ادبیات، جلوه‌ای از خیال‌پردازی است و خیال‌پردازی یکی از عناصر اصلی گردشگری ادبی به شمار می‌رود. گردشگران ادبی به‌نوعی همان زائران ادبی هستند که با بازسازی داستان به دنبال نویسنده یا یک شخصیت می‌گردند تا ببینند او کجا زندگی می‌کرده و از چه الهام می‌گرفته است (رفیعی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۳).

گردشگری ادبی زیرمجموعه گردشگری فرهنگی است .گردشگری ادبی نوعی گردشگری فرهنگی به مفهوم «مردم‌شناسی» است. بدین معنی که گردشگران و بازدیدکنندگان را شناسایی می‌کند. با کشف و ایجاد نشانه‌هایی از ارزش‌های فرهنگی کسانی که تبدیل به بخشی از اساطیر فرهنگی مکان‌ها شده‌اند .گردشگری ادبی به‌عنوان نوع قابل‌شناسایی گردشگری در طی قرن‌های هجدهم و نوزدهم به دنبال رشد سریع محبوبیت رئالیسم ادبی توسعه یافت. بر اساس تعریف یونسکو، کتاب‌ها جزئی از میراث‌فرهنگی ناملموس هستند. میراث‌فرهنگی ناملموس، میراثی است که افراد در زندگی روزمره خود با آن روبه‌رو هستند و این میراث درست در نقطه مقابل میراث‌فرهنگی ملموس که شامل بناها، مقابر، ساختمان‌ها و چشم‌اندازهای طبیعی است، قرار دارد. حفاظت و نگهداری از میراث‌فرهنگی ناملموس به‌طور نسبی ایده‌ای جدید است. تقریباً تا اواسط دهه ۱۹۹۳ که این آگاهی ایجاد شد که پیشرفت جهانی‌سازی ممکن است میراث محلی و آداب‌ورسوم قدیمی را با خطر مواجه سازد، کار خاصی در خصوص حفاظت از میراث‌فرهنگی ناملموس صورت

نگرفته بود. کتاب‌ها، نقاشی‌ها، داستان‌ها یا رقص به‌عنوان میراث‌فرهنگی ناملموس طبقه‌بندی می‌شوند؛ اما چیزی که در این میان و از میراث‌فرهنگی ناملموس باید موردتوجه قرار گیرد، مسافرت‌ها، آداب‌ورسوم قدیمی، تصورات و داستان‌ها به همراه قهرمانانشان هستند (یعقوب زاده و مناف زاده، ۱۳۹۵: ۱۸۷).

ادبیات هر کشوری بخش معنوی میراث‌فرهنگی است که عناصر تشکیل‌دهنده آن به‌عنوان جاذبه‌هایی بالقوه باعث رشد صنعت گردشگری است. ادبیات به‌عنوان پدیده‌ای هنری به اعتبار ساختار و فرم و زیبایی‌های صوری و قابلیت‌های دلالت محتوایی و محیطی و قرابتی برجسته می‌تواند به‌عنوان جاذبه گردشگری مطرح شود. بنابراین، گردشگری ادبی به شکلی از گردشگری گفته می‌شود که انگیزه عمده و اصلی آن بازدید از خانه‌های گذشته و حال نویسندگان، اماکن واقعی یا غیرواقعی که در ادبیات شرح داده شده‌اند و اماکن مربوط به شخصیت‌ها و رویدادهای ادبی را شامل می‌شود. گردشگری ادبی با مکان‌ها و وقایع داستانی متون و نیز زندگی نویسندگان سروکار دارد و شامل مسیر نمودار شخصیت داستانی در رمان، بازدید از مکان‌های خاص یک داستان یا ردیابی یک رمان‌نویس است. مکان یا شخصیت‌های خاصی که بر شیوه نگارش نویسندگان ادبی تأثیرگذار بوده‌اند. از سویی دیگر، ادبیات عاملی جدید در انگیزش سفر است. به طور معمول، انگیزش‌های سفر و خصوصیات مقصد گردشگری، محصولاتی اجتماعی هستند؛ انگیزش‌ها و مقاصد گردشگری، ساختارهایی اجتماعی هستند که در جریان‌های اجتماعی و فرهنگی و فرایندهای متنوع به وجود آمده‌اند (گراوندی، ۱۳۹۹: ۸۱ و ۸۲).

تحقیقات اخیر در مورد گردشگری فرهنگی و به‌طور خاص گردشگری ادبی، نشان‌دهنده افزایش آگاهی از این موضوع است که «ادبیات» عنصر مهمی در ساختار و توسعه است. از طریق ادبیات، مکان‌ها می‌توانند با ماهیت عرفانی، جادویی، مقدس، بی‌نظیر و غیره ساخته شوند. بنابراین، تخیلات جغرافیایی مکان‌ها یا مناطق، افراد را آگاه می‌کند. این «خیال‌پردازان جغرافیایی» بر تصمیمات سفر گردشگران تأثیر می‌گذارند .اصولاً ادبیات سرشار از مکان‌هایی باارزش و احساسات است که می‌توانند گردشگران را فریب دهند. درحالی‌که ادبیات درک و تمایل مردم به بازدید از مکان‌ها را اطلاع می‌دهد، گردشگری نیز مردم را ترغیب می‌کند تا از خانه‌های نویسندگان، مکان‌های موجود در کتاب‌ها، و گورهای نویسندگان بازدید کنند. برای این گردشگران ادبی، نویسنده یک الهام است (John N. Yiannakisa & Amanda Daviesb, 2012:35).

بنابراین، می‌توان گفت گردشگری ادبی ارجاع درون‌متنی به جاذبه‌هایی است که برخاسته از ادبیات، مشاهیر ادبی، هنر و هنرمندانی است که با ادبیات سروکار دارند؛ اما، ادبیات دربرگیرنده گستره وسیعی از ادبیات کلاسیک تا فولکلور است که به نوع خود و بر مبنای جذابیتی که داراست، جریانی از گردشگری را به خود جذب کرده که برای بازدید یا تسکین حس نوستالژی یا سعی در هم ذات پنداری‌های ادبی به آن مکان سفر می‌کنند. گردشگری ادبی، فعالیتی گردشگری است که درنتیجه علاقه به نویسنده، اثر یا فضای ادبی یا میراث ادبی مقصدی به وجود می‌آید .از این تعریف می‌توان دریافت که گردشگری ادبی دارای چندین بعد است، گردشگران از دیدن مکان‌های تولد، سایت‌های خاک‌سپاری، موزه‌ها، مسیرهای ادبی یا سایر سایت‌های مرتبط با نویسندگان و آثار ادبی آن‌ها لذت می‌برند. گردشگران ادبی به دلیل علاقه ژرف و آگاهانه به نویسنده‌ای، آثارش یا علل کلی‌تری چون ویژگی‌های زیبایی‌شناختی یا تاریخی سایتی دست به سفر می‌زنند . صاحب‌نظران این حوزه، این نوع بازدیدکنندگان را «زائران ادبی» می‌نامند. درنهایت، گردشگری ادبی عبارت است از ارتباط بین صنعت گردشگری، زندگی و ادبیات که در محیطی فرهنگی اجتماعی معنا پیدا می‌کند و گردشگران خواستار یادگیری و کسب تجربه واقعیت‌ها، حقایق و افسانه‌ها در محیطی اصیل و نوستالژیک هستند. عناصر مهم این نوع از

گردشگری در اصالت مکان ادبی که در سطوح موزه‌ها و مجموعه‌های شخصی، محل زندگی و تولد نویسنده یا عناصر و منطقه‌هایی که موجب آلام نویسنده بوده است، تقسیم کرد (گراوندی، ۱۳۹۹: ۸۷ و ۸۸).

مفاهیم متفاوتی که در تعریف گردشگری ادبی و گردشگری فرهنگی در ایران به کار می‌رود، عبارت‌اند از:

۱. نوعی گردشگری که در آن گردشگران به پایگاه‌های ادبی و فرهنگی به معنی تاریخی و باستانی و موزه‌ها جذب می‌شوند؛

۲. نوعی گردشگری که در آن گردشگران به پایگاه‌های ادبی و فرهنگی به معنی علمی، پژوهشی، دانشگاهی، موزه‌ای و مکان‌های تاریخی جذب می‌شوند؛

۳. نوعی گردشگری که در آن به گردشگر و نوع گردشگر توجه می‌شود و در حقیقت، در این نوع از گردشگری، گردشگر از نوع ادبی و فرهنگی، فرهنگ‌دوست به‌حساب می‌آید (یعقوب زاده و مناف زاده، ۱۳۹۵: ۱۹۲).

پیوند بین بافت‌های تاریخی و صنعت گردشگری، به پیشبرد اهداف توسعه فرهنگی کمک می‌کند و موجب بهبود وضعیت معیشت و رفاه اجتماع محلی و احیای سنن و رسوم فراموش‌شده یا در حال فراموشی می‌شود. گردشگری ادبی با شیوه‌های خلاقانه و جذاب، شکلی از ارتباط فرهنگی را منجر می‌شود که به بازخوانی روایات بافت‌های تاریخی پرداخته و از روی هم‌گذاری لایه‌های آن ضعف ساختاری شهر را شناخته و شکل ساختاری آن را قوت می‌بخشد. گردشگری ادبی با برانگیختن حس کنجکاوی بازدیدکنندگان از طریق تفسیرهای ارائه‌شده در محل، جریان فرهیختگی را افزایش داده و شناخت مخاطب از متن را افزایش می‌دهد. گردشگری ادبی، استفاده انسان از مکان را افزایش می‌دهد و از این طریق، احساس دل‌بستگی وی را افزایش داده و احساسات او را درگیر پیچیدگی‌های مکان می‌کند. تا جایی که مکان برای مخاطب معنا پیدا می‌کند و ارتباط عاطفی ایجاد می‌کند. گردشگری ادبی مدافع ارزش‌های محلی و تنوع فرهنگی می‌باشد. ازاین‌رو، مکان‌ها را منحصربه‌فرد می‌کند و این یعنی دل‌بستگی به مکان. گردشگری ادبی در مورد افراد محلی حتی قادر به ایجاد مراحلی بالاتر از دل‌بستگی به مکان نیز می‌باشد. چراکه فرد محلی با افزایش شناخت محل خودی و احساس هویت نسبت به مکان دچار تعهد می‌شود و عشق و شور او نسبت به مکان افزایش می‌یابد و این منجر به ارتقاء کیفی مکان نیز می‌شود. در جدول زیر به بیان ویژگی‌های شهرهای ادبی پرداخته می‌شود (قاسمی، ۱۳۹۶: ۱۳).

جدول ۱. ویژگی‌های شهرهای ادبی

ویژگی‌های شهرهای ادبی
داشتن پیشینه ادبی و ارزش‌گذاری به ادبیات
داشتن روایات و داستان‌های ادبی برگرفته از فضاهای شهری
برخاستن نویسندگان بزرگ از این شهرها
داشتن عرصه‌های عمومی ادبی
امکان برگزاری کارگاه‌ها و جشنواره‌های ادبی در آن‌ها

منبع: (قاسمی، ۱۳۹۶: ۱۴)

رویکرد گردشگری ادبی، بخش جدیدی از گردشگری فرهنگی است که کمک شایانی به این صنعت کرده است. این رویکرد خود به سه دسته مکان‌های واقعی، مکان‌های خیالی و مکان‌های ساخته‌شده تقسیم می‌شود.

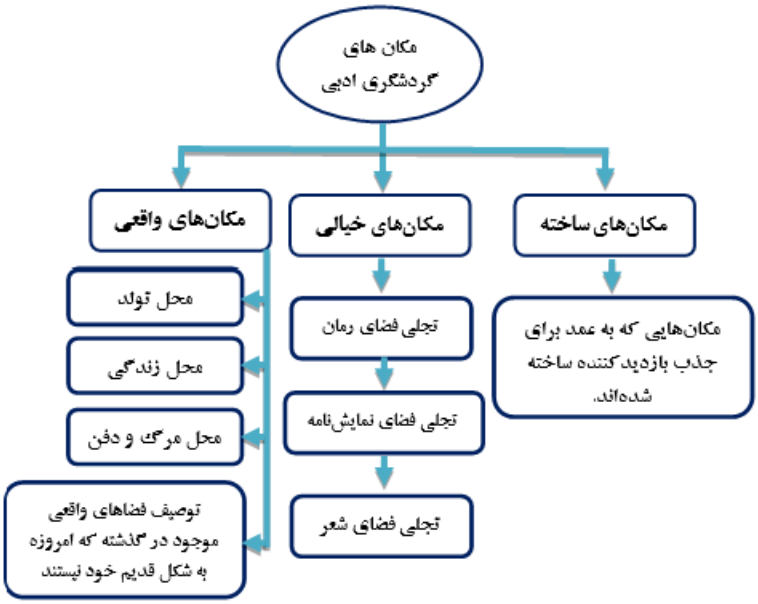

شکل ۲. تقسیم‌بندی گردشگری ادبی، منبع: (گراوندی، ۱۳۹۹: ۹۱)

مؤلفه‌های اصلی گردشگری ادبی عناصر مهمی دارند که بیان‌کننده ظرفیت‌های گردشگری ادبی یک منطقه است و به‌تنهایی یا با ترکیب با دیگر انواع گردشگری، تبیین‌کننده بسته‌های گردشگری ارائه‌شده در این حوزه هستند. عناصری مانند اصالت، منطقه یا مکان ادبی که شامل محل زندگی شعرا و نویسندگان، شخصیت و شهرت منطقه‌ای یا جهانی نویسنده و ارتباطی که بین نویسنده، خواننده و نوشته به شکل‌های گوناگون به وجود می‌آید (Watson, 2006).

بهترین نوع گردشگری ادبی، تورهای سازمان‌یافته در چارچوب خاص خود است. آنچه اساساً در این تورها مهم می‌نماید، درنظرگرفتن تعریف یک مسیر گردشگری است. به گفته کارشناسان، طراحی مسیری برای گردشگری ادبی مستلزم انجام تحقیقات علمی، دفاع از مفاهیم اساسی و احیای هویت تاریخی است. باوجود آن، بسیاری از آژانس‌های مسافرتی و فعالان گردشگری سعی می‌کنند چیزی را فقط در حد شنیدن یک نام بدون گذراندن مراحل علمی عملیاتی و تقلید کنند. دفاع از مسیرهای گردشگری برای گردشگری ادبی به مهارت خاصی نیاز دارد که باید به‌صورت علمی انجام شود Zare Bidaki and Hossein ،۳ :۲۰۱۴.

روش پژوهش

این تحقیق ازنظر دسته‌بندی تحقیقات بر اساس هدف، یک تحقیق کاربردی محسوب می‌شود. به این دلیل که پس از بررسی وضعیت موجود گردشگری فرهنگی کلان‌شهر شیراز به‌منظور یافتن نقاط قوت و چالش‌ها، با استفاده از مدل تحلیلی تحقیق به بررسی مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه گردشگری فرهنگی از دیدگاه متخصصان و خبرگان گردشگری و شهری می‌پردازد و می‌تواند به‌منظور مدلی جهت بهبود و ارتقاء وضعیت گردشگری فرهنگی در بستر رقابتی حاضر، مورداستفاده قرارگیری. بر اساس نحوه گردآوری داده‌ها، تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی می‌باشد که مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه گردشگری فرهنگی را در قالب یک مدل تشریح می‌کند. اطلاعات موردنیاز از طریق روش کتابخانه‌ای و میدانی با استفاده از ابزار پرسش‌نامه جمع‌آوری‌شده‌اند. بدین صورت که در ابتدا مفاهیم نظری به‌منظور روشن‌شدن مسئله موردنظر، تشریح شدند و در ادامه برای بحث‌وبررسی منسجم و کارآمدتر منطقه، مؤلفه‌های گردشگری فرهنگی (۵ مؤلفه) مطابق با

دیدگاه‌های صاحب‌نظران امر مشخص گردید که در جدول شماره (۲) آورده شده است، سپس پرسش‌نامه طراحی شد که برای سنجش روایی آن در اختیار ۷ نفر از متخصصان و خبرگان امر قرار گرفت و مورد تأیید واقع شد. برای پایایی پرسش‌نامه نیز از آلفای کرونباخ استفاده شد که برای تمامی گویه‌ها بالای ۰/۸ به دست آمد و بنابراین قابل‌قبول گردید. جامعه آماری تحقیق شامل متخصصان و خبرگان گردشگری و شهری می‌باشد. به‌منظور تعیین حجم نمونه از نرم‌افزار Sample Power استفاده گردید که تعداد ۱۳۸ نفر به‌عنوان حجم نمونه تعیین شد. همچنین، در پژوهش حاضر، از روش نمونه‌گیری هدف‌مند بهره گرفته‌شده است. لازم به ذکر است، روش کار نرم‌افزار Sample Power بر مبنای متغیرهای مکنون و آشکار است و بنابراین حجم جامعه آماری تأثیری در برآورد حجم نمونه ندارد. به‌منظور بررسی آمار توصیفی و بررسی وضعیت موجود از نرم‌افزار SPSS و برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری‌شده و کشف میزان تأثیر هر یک از مؤلفه‌های مؤثر بر گردشگری فرهنگی، از نرم‌افزار Smart –PLS استفاده‌شده است.

جدول ۲. معیارهای نهایی پژوهش

مؤلفه‌ها	شاخص‌ها	منبع
منابع و جاذبه‌های فرهنگی – ادبی	سایت‌ها و رویدادهای تاریخی – فرهنگی؛ ادبیات و مشاهیر؛ مکان ادبی و اصالت؛ ارزش‌های فرهنگی و نوستالژیک؛ صنایع‌دستی و فرهنگی	مطهر و شکوهی بیدهندی (۱۴۰۰) حسینی تهرانی (۱۳۹۹)، گراوندی (۱۳۹۹)، کروبی و همکاران (۱۳۹۸)، یاری (۱۳۹۸)، بیکی و تردست (۱۳۹۷)، بیکی و مودتی (۱۳۹۳)، استویکا و همکاران (۲۰۲۲)، گومز (۲۰۲۱) لوپز و همکاران (۲۰۱۸) یو و همکاران (۲۰۱۸)
تسهیلات	مراکز پذیرایی و رستوران؛ سرویس بهداشتی؛ مراکز اقامتی؛ فضاهای تفریحی و سبز	
دسترسی و زیرساخت‌ها	دسترسی آسان، ایمن و باکیفیت؛ تنوع وسایل حمل‌ونقل در سطح ملی و بین‌المللی؛ سیستم حمل‌ونقل درون‌شهری و منطقه	
مدیریتی – نهادی	تخصیص بودجه؛ سرمایه‌گذاری و مشارکت بخش خصوصی؛ مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد؛ قیمت‌گذاری؛ منابع انسانی	
کالبدی – محیطی	امنیت؛ جذابیت بصری؛ کیفیت محیط‌زیست؛ کیفیت و وضعیت نگهداری ابنیه	

محدوده موردمطالعه

شهر شیراز به‌عنوان مرکز استان فارس، در طول جغرافیایی ۵۲ درجه و ۳۲ دقیقه و در عرض ۲۹ درجه و ۳۵ دقیقه قرار گرفته است. ارتفاع متوسط این شهر از سطح دریا حدود ۱۵۱۹ متر است (نصر،۱۳۹۸: ۶۰). کلان‌شهر شیراز یکی از قطب‌های مهم فرهنگ و تمدن و همچنین ادب و هنر به شمار می‌رود و دارای زمینه‌های موردنیاز برای ایجاد تجربه‌های گردشگری بر مبنای ادبیات کهن و نوین است (عبدالهی و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۰). از طرفی، این کلان‌شهر خاستگاه سبک‌های ادبی بوده و حتی در قرون گذشته در حوزه فلسفه و حکمت اسلامی از شهرهای صاحب‌سبک به شمار می‌رفته است. کلان‌شهر شیراز دارای مفاخر بزرگ فرهنگی و ادبی مانند حافظ، سعدی، اهلی شیرازی و خواجوی کرمانی است که از نقاط قوت این شهر محسوب می‌شود. همچنین شیراز تنها کلان‌شهر ایران است که دارای روز ویژه‌ای در تقویم رسمی کشور است. حافظ، قله بزرگ ادبیات و شعر فارسی در این شهر زیسته و وجود آرامگاه وی در این شهر به فعالیت‌های ادبی اعتباری خاص بخشیده است. دیگر ادیب پرآوازه این شهر سعدی است که سهم بزرگی در رونق و گسترش ادبیات فارسی داشته و الهام‌بخش شاعران بزرگی در سال‌های متمادی بوده است. مراسم بزرگداشت روزهای ملی سعدی و حافظ نیز در این کلان‌شهر برگزار می‌شود (نیک‌خواه و همکاران، ۱۴۰۰: ۸۸).

یافته‌ها

همان‌طور که اشاره شد، جامعه آماری هدف پژوهش حاضر شامل متخصصان و خبرگان شهری است که درنهایت پس از محاسبات حجم نمونه توسط نرم‌افزار Sample Power، ۱۳۸ نفر مشخص شدند. ازلحاظ جنسیت ۵۰/۶۸ مرد و ۴۹/۳۲ زن؛ درزمینه تحصیلات؛ ۴۸/۵۵٪ فوق‌لیسانس و ۵۱/۴۵٪ دکتری؛ و ازلحاظ سن نیز پاسخگویان پژوهش ۲۰/۳٪ ۳۰ تا ۳۵ سال، ۳۷٪ ۳۵ تا ۴۰ سال، ۳۱/۹٪ ۴۰ تا ۴۵ سال و درنهایت ۱۰/۹٪ بالای ۴۵ سال است.

پس از بررسی آمار توصیفی، ابتدا نرمال بودن داده‌ها با استفاده از تکنیک کولموگروف – اسمیرنف بررسی خواهد شد و درنهایت، مدل‌سازی معادلات ساختاری برای تحلیل میزان سهم و اهمیت هر مؤلفه در توسعه گردشگری فرهنگی کلان‌شهر شیراز مورداستفاده قرار می‌گیرد.

هنگام بررسی نرمال بودن داده‌ها، فرض صفر مبتنی بر اینکه توزیع داده‌ها در سطح خطای ۵ درصد نرمال است، آزمون می‌شود. بنابراین، اگر مقدار معناداری بزرگ‌تر یا مساوی ۰/۰۵ به دست آید، در این صورت دلیلی برای رد فرض صفر وجود نخواهد داشت. به‌عبارت‌دیگر، توزیع داده‌ها نرمال خواهد بود. فرض نرمال بودن داده‌ها در سطح معناداری ۵ درصد با تکنیک کولموگروف – اسمیرنف آزمون شد. بر اساس نتایج مندرج در جدول شماره (۳) در تمامی موارد مقدار معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ به دست آمد. بنابراین، دلیلی برای رد فرض صفر وجود ندارد، یعنی توزیع داده‌های سنجش هر یک از شاخص‌ها نرمال است. درنتیجه، می‌توان از آزمون‌های پارامتری و تحلیل عامل تأییدی استفاده کرد.

جدول ۳. آزمون نرمال بودن داده‌ها

	N	میانگین	انحراف معیار	کولموگروف – اسمیرنف	معناداری
منابع و جاذبه‌های فرهنگی – ادبی	۱۳۸	۳/۷۸۹	۰/۷۶۲	۲/۸۷۶	۰/۳۸۲
تسهیلات	۱۳۸	۳/۶۲۱	۰/۷۹۳	۲/۲۵۸	۰/۲۷۸
دسترسی و زیرساخت‌ها	۱۳۸	۳/۶۵۲	۰/۷۴۳	۲/۳۲۵	۰/۳۱۲
مدیریتی – نهادی	۱۳۸	۳/۷۴۵	۰/۷۲۹	۲/۷۸۰	۰/۳۵۶
کالبدی – محیطی	۱۳۸	۳/۵۱۱	۰/۷۰۶	۱/۹۵۰	۰/۲۵۰
توسعه گردشگری فرهنگی	۱۳۸	۳/۷۵۰	۰/۷۵۲	۲/۸۵۰	۰/۳۷۰

آمار توصیفی پژوهش و توزیع نرمال بودن دادها، نوبت به تحلیل معیارهای نهایی، مبتنی بر مبانی نظری و دیدگاه صاحب‌نظران، می‌رسد. بدین منظور، پس از ورود متغیرهای مکنون (متغیر اصلی و مؤلفه‌ها) و آشکار (شاخص‌ها یا سؤالات) و ترسیم مدل در نرم‌افزار اسمارت پی ال اس، مدل نهایی در دو حالت تخمین ضرایب استاندارد و معناداری ضرایب که به ترتیب نشان‌دهنده میزان و معناداری مؤلفه‌ها در سازه یا متغیر اصلی می‌باشد؛ مورد تحلیل قرار خواهد گرفت. لازم به ذکر است که نتایج تفصیلی در بخش تحلیل معناداری، شرح داده خواهد شد.

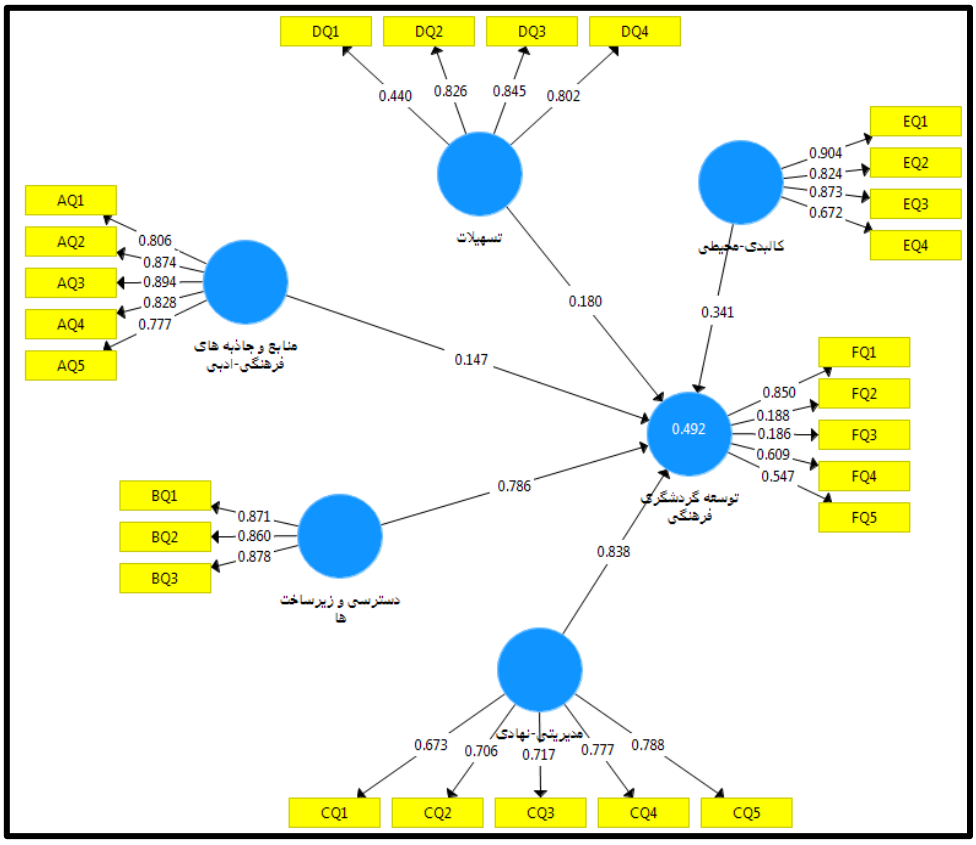

شکل ۳. مدل در حالت تخمین ضرایب استاندارد

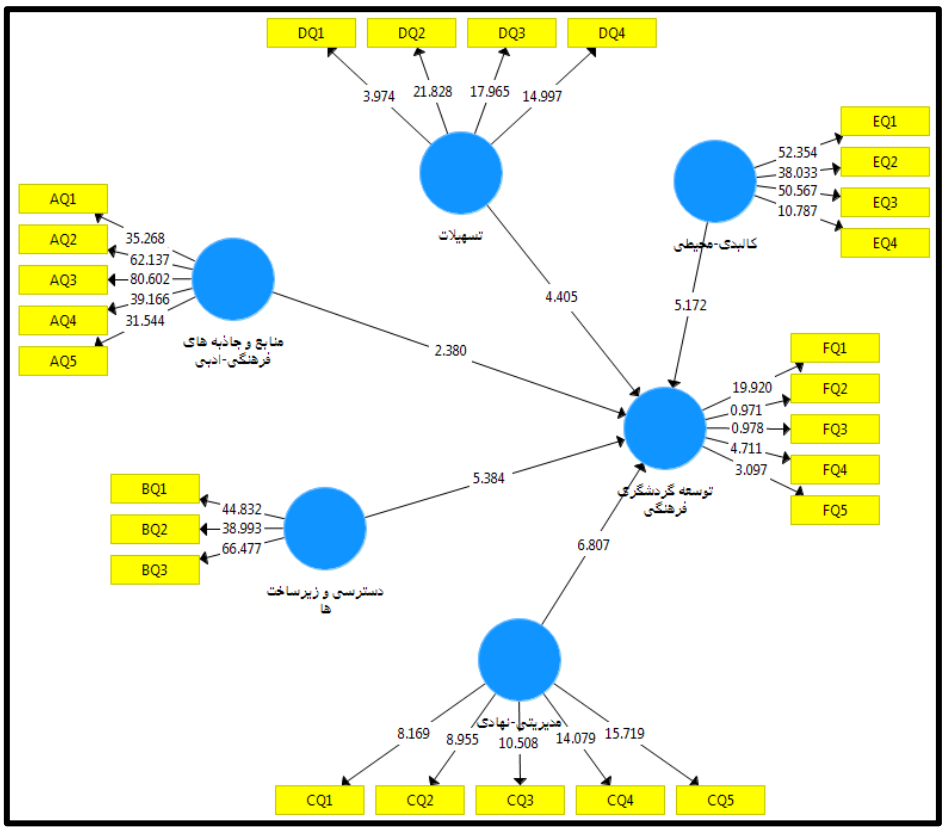

شکل ٤. مدل در حالت تخمین معناداری ضرایب

به‌منظور بررسی پایایی مدل، چهار آزمون باید ارزیابی شود که عبارت‌اند از آزمون آلفای کرونباخ، آزمون پایایی اشتراکی (دلوین گلدشتاین)، پایایی همبستگی اسپیرمن سؤالات (rho-a) و درنهایت آزمون پایایی اشتراکی. مطابق نظر صاحب‌نظران ازجمله Ringle (2015)و جانسون ۲۰۰۸، مقدار آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و همبستگی اسپیرمن باید بالای ۰/۷ باشد و مقدار پایایی اشتراکی بالای ۰/۵، بر همین اساس و باتوجه‌به نتایج به‌دست‌آمده از جدول شماره (۴) کلیه ضرایب به‌دست‌آمده دارای شرایط مذکور هستند و باتوجه‌به چهار آزمون پایایی، مدل صاحب پایایی می‌باشد.

جدول ٤. آزمون‌های پایایی مدل

متغیرهای تحقیق	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی (CR)	همبستگی اسپیرمن (RHO_A)	پایایی اشتراکی (AVE)
منابع و جاذبه‌های فرهنگی – ادبی	۰/۷۱۴	۰/۸۲۷	۰/۷۷۲	۰/۵۵۸
تسهیلات	۰/۸۹۲	۰/۹۰۳	۰/۸۴۷	۰/۷۵۶
دسترسی و زیرساخت‌ها	۰/۸۴۰	۰/۸۹۳	۰/۸۲۱	۰/۷۳۵
مدیریتی – نهادی	۰/۷۸۴	۰/۸۵۳	۰/۷۸۵	۰/۵۳۸
کالبدی – محیطی	۰/۸۵۰	۰/۸۹۲	۰/۸۹۲	۰/۷۰۰
توسعه گردشگری فرهنگی	۰/۹۰۸	۰/۸۳۷	۰/۹۱۶	۰/۶۸۵

همچنین مطابق نظر Ringle و Henseler اگر شرط CR>AVE برقرار باشد؛ روایی همگرایی مدل تأیید می‌شود. باتوجه‌به جدول شماره (۴) مشاهده می‌شود که مدل دارای روایی همگرا نیز می‌باشد.

به‌منظور بررسی روایی واگرا از آزمون فورنل و لاکر استفاده گردید که نتایج آن در جدول شماره (۵) ارائه گردید. آزمون فورنل و لاکر[1] می‌باشد که در سال ۱۹۸۶ این دو شخص بیان نمودند که علاوه بر سؤالات یک متغیر که باید از سؤالات متغیر دیگر واگرا باشد، باید خود متغیرهای پژوهش نیز بر اساس مفاهیمشان همبستگی بحرانی باهم نداشته باشند. از جدول همبستگی متغیرها و میانگین واریانس استخراجی استفاده کردند و جدولی را با نام جدول فورنل و لاکر پدید آوردند. اعداد روی قطر اصلی جذر AVE است که اگر بزرگ‌تر از همبستگی آن متغیر با متغیرهای دیگر باشد، روایی واگرا توسط این آزمون تأیید می‌شود.

جدول ۵. آزمون فورنل و لاکر

	منابع و جاذبه‌های فرهنگی – ادبی	تسهیلات	دسترسی و زیرساخت	مدیریتی – نهادی	کالبدی – محیطی	توسعه گردشگری فرهنگی
منابع و جاذبه‌های فرهنگی – ادبی	۰/۷۴۶					
تسهیلات	۰/۶۸۹	۰/۸۶۹				
دسترسی و زیرساخت‌ها	۰/۶۱۳	۰/۷۶۷	۰/۸۵۷			
مدیریتی – نهادی	۰/۴۷۲	۰/۳۴۶	۰/۶۳۷	۰/۷۳۳		
کالبدی – محیطی					۰/۸۳۶	
توسعه گردشگری فرهنگی	۰/۶۸۷	۰/۶۴۲	۰/۶۹۰	۰/۴۴۶	۰/۸۲۷	۰/۸۲۷

مطابق با نتایج به‌دست‌آمده، اعداد روی قطر اصلی جذر AVE بزرگ‌تر از همبستگی متغیر مربوطه با متغیرهای دیگر است، بنابراین نه‌تنها سؤالات یک متغیر با متغیر دیگر باهم همبستگی نداشته؛ بلکه متغیرهای تحقیق نیز همبستگی

1. Fornell-Larcker Criterion

بحرانی با همدیگر ندارند؛ بنابراین روایی واگرا توسط این آزمون تأیید می‌شود.

به‌منظور بررسی میزان اهمیت هر مؤلفه در سازه یا متغیر (توسعه گردشگری فرهنگی)، سه مورد بار عاملی (ضریب استاندارد)، T-value و Sig باید بررسی شود که ضریب استاندارد، نشان‌دهنده میزان نقش و اهمیت است، T-value باید در بازه ۱/۹۶- و ۱/۹۶ باشد و درنهایت، مقدار Sig نیز باید کوچک‌تر از ۰/۰۵ و یا ۰/۰۱ باشد، در این صورت می‌توان گفت به ترتیب در سطح اطمینان ۹۵٪ و ۹۹٪ فرض H_0 رد و H_1 معنادار است. بدین معنی که پیش‌بینی می‌شود در یک نمونه بزرگ‌تر از همان جامعه نیز مورد تأیید باشد.

جدول ٦. نتایج حاصل از آزمون معناداری

مؤلفه	بار عاملی (ضریب استاندارد)	T-value	sig	نتیجه
منابع و جاذبه‌های فرهنگی – ادبی	۰/۱۴۷	۲/۳۸۰	۰/۰۰۰	معنادار
تسهیلات	۰/۱۸۰	۴/۴۰۵	۰/۰۰۳	معنادار
دسترسی و زیرساخت‌ها	۰/۷۸۶	۵/۳۸۴	۰/۰۰۰	معنادار
مدیریتی – نهادی	۰/۸۳۸	۶/۸۰۷	۰/۰۰۰	معنادار
کالبدی – محیطی	۰/۳۴۱	۵/۱۷۲	۰/۰۰۰	معنادار

مطابق با جدول (۶):

-مؤلفه منابع و جاذبه‌های فرهنگی – ادبی، باتوجه‌به مقدار T-value که خارج از بازه ۱/۹۶ و ۱/۹۶- و مقدار Sig<۰/۰۱ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار می‌باشد.

– مؤلفه تسهیلات، باتوجه‌به مقدار T-value که خارج از بازه ۱/۹۶ و ۱/۹۶- و مقدار Sig<۰/۰۱ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار می‌باشد.

– مؤلفه دسترسی و زیرساخت‌ها، باتوجه‌به مقدار T-value که خارج از بازه ۱/۹۶ و ۱/۹۶- و مقدار Sig<۰/۰۱ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار می‌باشد.

– مؤلفه مدیریتی – نهادی، باتوجه‌به مقدار T-value که خارج از بازه ۱/۹۶ و ۱/۹۶- و مقدار Sig<۰/۰۱ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار می‌باشد.

– مؤلفه کالبدی – محیطی، باتوجه‌به مقدار T-value که خارج از بازه ۱/۹۶ و ۱/۹۶- و مقدار Sig<۰/۰۱ در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار می‌باشد.

همچنین، مطابق شکل (۳) و جدول (۶) که مبتنی بر وضعیت کلان‌شهر شیراز و دیدگاه‌های متخصصان و خبرگان استخراج‌شده‌اند، مؤلفه‌های مدیریتی – نهادی با ضریب استاندارد ۰/۸۳۸، دسترسی و زیرساخت‌ها با ضریب استاندارد ۰/۷۸۶، کالبدی – محیطی با ضریب استاندارد ۰/۳۴۱، مؤلفه تسهیلات با ضریب استاندارد ۰/۱۸۰، و درنهایت، مؤلفه منابع و جاذبه‌های فرهنگی – ادبی با ضریب استاندارد ۰/۱۴۷، به ترتیب، دارای رتبه اول تا پنجم و بیشترین اهمیت در توسعه گردشگری فرهنگی کلان‌شهر شیراز می‌باشند.

درنهایت، به‌منظور بررسی برازش مدل کلی که هر دو بخش مدل اندازه‌گیری و ساختاری را کنترل می‌کند، معیار GOF به ترتیب زیر محاسبه می‌شود:

$$GOF=\sqrt{(\overline{\text{communality}}) \times (\overline{\text{R square}})} \qquad (۱)$$

GOF =۰/۶۹۸

GOF معیار محاسباتی از مجذور میانگین (R square (R^2) در AVE می‌باشد که برازش کلی ساختار مدل تحلیل مسیر را تأیید می‌نماید. وتزلس و همکاران [1](2009) سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی معرفی کرده‌اند. توسط این معیار می‌توان برازش بخش کلی را کنترل نمود ((Wetzels et al,2009: 180. مطابق با محاسبات پیشین که در شکل ۱-۴ مشخص است، مقدار R^2 برابر است با ۰/۴۹۲. همچنین، میانگین مقادیر اشتراکی برابر است با ۰/۶۶۲. درنتیجه، مطابق با فرمول، مقدار GOF برابر است با ۰/۵۷۰ بنابراین چون مقدار به‌دست‌آمده برای GOF از ۰/۳۶ بزرگ‌تر است، نشان از برازش قوی مدل کلی دارد.

بحث

از چالش‌های جدی شهرهای امروزی به دنبال گسترش جمعیت و مرزهای شهری و از طرفی دنیای رقابتی، ایجاد مسیرهای مطمئن و پایدار برای درآمدزایی جوامع و کسب منافع اقتصادی است. گردشگری به‌مرور تبدیل به یکی از قدرتمندترین صنایع خدماتی جهان شده است. به‌طوری‌که تقریباً اکثر کشورهای جهان به دنبال ایجاد جایگاهی برای خود در این عرصه هستند. از جهتی، انقلاب صنعتی نیز منجر به رشد سریع شهرنشینی شد که به دنبال آن بسیاری از کاربری‌ها دگرگون شدند و بافت‌های مرکزی شهرها به‌مرور دچار آسیب‌پذیری گردید. بنابراین، در حال حاضر، گردشگری فرهنگی با تمرکز بر سایت‌های تاریخی، فرهنگی، نمادها، ارزش‌های نوستالژیک، ادبیات و مکان‌های ادبی، بازسازی دنیای قدیم و غیره یکی از شاخه‌های گردشگری است که برای رقابت، کسب منفعت اقتصادی، ایجاد اشتغال و حفظ بافت‌های تاریخی و به‌تبع آن هویت فرهنگی بسیار موردتوجه قرار گرفته است. بنابراین، در چنین عرصه‌ای، مقصدی برنده هستند که از پیش، با شناسایی و تحلیل دقیق وضعیت موجود خود، در راستای تحقق هرچه بیشتر گردشگری فرهنگی که به‌عنوان یکی از شاخه‌های جذاب در گردشگری و توسعه پایدار جوامع شهری مطرح است، گام بردارند.

در همین راستا، هدف پژوهش حاضر، شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های مؤثر بر گردشگری فرهنگی که دراین‌بین تأکید بر جاذبه‌های ادبی به‌عنوان یک بخش فعال و زیرمجموعه گردشگری فرهنگی مدنظر قرار گرفت و سپس تدوین مدلی مناسب برای توسعه گردشگری فرهنگی کلان‌شهر شیراز، از شهرهای مهم و فعال تجاری و گردشگری در کشور، به‌منظور کسب حداکثر منافع بوده است.

نتیجه‌گیری

در مرحله اول، مبتنی بر منابع متعدد و نظرات صاحب‌نظران امر، اطلاعات موردنیاز جمع‌آوری گردید و معیارهای نهایی پژوهش از دلِ آن، در قالب پنج مؤلفه ظرفیت منابع و جاذبه‌های فرهنگی – ادبی، تسهیلات، دسترسی و زیرساخت‌ها، مدیریتی – نهادی، و کالبدی – محیطی استخراج شد. و سپس در مرحله بعد، متغیرهای مکنون و آشکار وارد نرم‌افزار Smart –PLS شد تا میزان اهمیت هر یک از مؤلفه‌ها در توسعه گردشگری فرهنگی کلان‌شهر شیراز مطابق با سؤال پژوهش مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

مطابق با تحلیل‌های صورت‌گرفته و یافته‌های حاصل از تحلیل مدل‌سازی معادلات ساختاری در تعیین سهم و اولویت‌بندی مؤلفه‌های توسعه گردشگری فرهنگی به جهت دستیابی به مدلی مناسب نشان داد که مؤلفه‌های مدیریتی –

1. Wetzels

نهادی با ضریب استاندارد ۰/۸۳۸، دسترسی و زیرساخت‌ها با ضریب استاندارد ۰/۷۸۶، کالبدی – محیطی با ضریب استاندارد ۰/۳۴۱، مؤلفه تسهیلات با ضریب استاندارد ۰/۱۸۰، و درنهایت، مؤلفه منابع و جاذبه‌های فرهنگی – ادبی با ضریب استاندارد ۰/۱۴۷، به ترتیب، دارای رتبه اول تا پنجم و بیشترین اهمیت در توسعه گردشگری فرهنگی کلان‌شهر شیراز می‌باشند.

درواقع، با نگاهی به وضعیت فعلی کلان‌شهر شیراز و بررسی داده‌ها، آمار، ارقام و مشاهده‌های میدانی، می‌توان پی برد که این منطقه در حوزه گردشگری فرهنگی بیشتر با چالش‌های مدیریتی – نهادی روبه‌رو است که عدم مدیریت یکپارچه مابین سازمان‌ها دست‌اندرکار شرایط را پیچیده‌تر می‌کند. بنابراین، همان‌طور که تحلیل یافته‌ها نشان داد، مؤلفه مدیریتی – نهادی با ضریب تأثیر ۰/۸۳۸ دارای اولویت اول و بیشترین سهم و اهمیت در توسعه گردشگری فرهنگی کلان‌شهر شیراز است و ضروری می‌باشد تا در وهله نخست، مسئولان ذی‌ربط با بازنگری و اصلاح ساختارهای مدیریتی موجود در راستای تحقق این مؤلفه گام بردارند که این امر مبین لزوم برقراری مدیریت یکپارچه نهادها چه در منطقه و چه در سطح فراتر کشوری و انعطاف‌پذیری نهادها به جهت تخصیص بودجه، جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، قیمت‌گذاری اصولی و مناسب، مدیریت منابع انسانی و جلب مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد است. از طرفی، باتوجه‌به اینکه اولویت دوم را مؤلفه دسترسی و زیرساخت‌ها با ضریب ۰/۷۸۶ کسب کرده است، مدیران و مسئولان مربوطه باید بر شاخص‌های آن به‌خصوص حمل‌ونقل درون‌شهری و منطقه که در تحلیل‌ها پایین‌ترین حد مطلوبیت را کسب کرده بود، تمرکز نمایند. بنابراین، باتوجه‌به مباحث بیان‌شده، می‌توان گفت که به‌منظور توسعه گردشگری فرهنگی کلان‌شهر شیراز که یکی از قطب‌های مهم گردشگری کشور می‌باشد، بایستی بر مبنای پیاده‌سازی و به‌کارگیری مؤلفه‌های ظرفیت توسعه گردشگری فرهنگی به ترتیب اولویت که مهم‌ترین آن مؤلفه‌های نهادی – مدیریتی و دسترسی و زیرساخت‌ها بود با تمرکز بر شاخص‌های هر مؤلفه، گام برداشته شود.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله با تصویب و حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه پیام نور البرز اجرا شده است.

منابع

اکبریان رونیزی، سعیدرضا. (۱۳۹۶). نقش گردشگری در پایداری شهری موردمطالعه: شهر سی سخت (شهرستان دنا). *مجله گردشگری شهری*، ۴(۴)، ۱۲-۱. doi: 10.22059/JUT.2018.222651.272

باصولی، مهدی؛ هاشمی، سید سعید؛ ایمانی خوشخو، محمدحسین و میرغفوری، سید حبیب‌الله. (۱۳۹۸). طراحی مدل توسعه کارآفرینی گردشگری فرهنگی با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی (موردمطالعه: شهر یزد). *مجله گردشگری و توسعه*، ۸(۲)، ۱۰۴-۸۳. doi: 10.22034/JTD.2019.190606.1771

بدین، گلن؛ آلن، جانی؛ اتول، ویلیام؛ هریس، راب و مک دنل، یان. (۱۳۹۹). *مدیریت جامع رویدادهای گردشگری*. ترجمه زهره عباسی و مریم محمدجعفر، چاپ دوم، تهران: انتشارات مهکامه.

بیکی، پریسا و تردست، زهرا. (۱۳۹۷). ارزیابی کیفیت اجزای مقصد گردشگری شهری از جنبهٔ مدیریت مقصد (مطالعهٔ موردی: آرامگاه فردوسی، شهر توس). *مجله گردشگری شهری*، ۵(۱)، ۶۸-۵۳. doi: 10.22059/JUT.2018.232874.312

بیکی، پریسا و مودتی، زهرا. (۱۳۹۳). تحلیل قابلیت آرامگاه‌های مشاهیر ادبی به‌عنوان مقصد گردشگری ادبی مطالعه موردی: گورستان ظهیرالدوله. *اولین همایش ملی توریسم و گردشگری سبز، ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۳، همدان.*

حسینی تهرانی، غزاله؛ رجبی، آزیتا و اقبالی، ناصر. (۱۳۹۹). تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری بافت‌های باارزش تاریخی مطالعه موردی: منطقه ۱۲ تهران. *مجله گردشگری شهری*، ۷(۳)، ۶۳-۵۱. doi: 10.22059/JUT.2020.306337.813

رازقی، علیرضا. (۱۳۹۸). مطالعه ظرفیت‌های گردشگری میراث‌فرهنگی و طبیعی در نوار ساحلی مکران استان هرمزگان. *مجله گردشگری و توسعه*، ۸(۴)، ۱۸۰-۱۴۸. doi: 10.22034/JTD.2019.174166.1666

رمضان‌پور بیجی، مائده. (۱۳۹۹). *راهکارهای توسعه گردشگری فرهنگی با رویکرد گردشگری خلاق شهری (نمونه موردی: شهر رشت)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر مهرناز مولوی، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه گیلان.

سام، فاطمه؛ ترابی فارسانی، ندا؛ مرتضوی، محمد و نجفی پور، امیرعباس. (۱۳۹۹). بررسی تقاضای بازار گردشگری ادبی (موردپژوهی: استان کرمان). *مجله اقتصاد شهری*، ۵(۲)، ۴۸-۳۵. doi: 10.22108/UE.2021.126877.1173

فتح اله زاده، مریم. (۱۳۹۸). *بازآفرینی بافت تاریخی شهر تبریز با رویکرد ارتقاء گردشگری فرهنگی مطالعه موردی: مجموعه ارگ علیشاه*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر آرش ثقفی اصل، دانشکده معماری و عمران، دانشگاه غیردولتی سراج.

قاسمی، تارا. (۱۳۹۶). *طراحی بافت تاریخی شهر تهران با رویکرد گردشگری ادبی نمونه موردی: حصار ناصری شهر تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر الهام امینی، دانشکده معماری و شهرسازی، تهران مرکزی.

قاسمی، تارا؛ امینی، الهام و مدیری، آتوسا. (۱۳۹۷). طراحی بافت تاریخی شهر تهران با رویکرد گردشگری ادبی نمونه موردی: حصار ناصری شهر تهران، *مجله مطالعات ساختار و کارکرد شهری*، ۵(۱۶)، ۲۶-۹. doi: 10.22080/SHAHR.2018.2010

کروبی، مهدی؛ قادری، اسماعیل و جلیلیان، نگار. (۱۳۹۸). امکان‌سنجی توسعهٔ گردشگری رویداد (با تأکید بر رویدادهای فرهنگی) و تأثیر آن بر تعدیل فصلی بودن مقصدهای گردشگری مطالعه موردی: شهر همدان. *مجله مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۴(۴۵)، ۵۶-۳۵. doi:10.22054/tms.2019.27611.1794

گراوندی، فریبا. (۱۳۹۹). *تحلیل ظرفیتی توسعه گردشگری ادبی در شهر تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر علی موحد، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی.

گل محمدزاده، پریسا. (۱۳۹۹). *بررسی موانع کارآفرینی گردشگری فرهنگی در جامعه عشایر شاهسون دشت مغان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر ابوالفضل قنبری، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز.

مخصوص، ماهرخ؛ نجفی زاده، نادره السادات و جوانمرد، حبیب‌الله. (۱۴۰۰). تبیین مدل توسعه گردشگری با تأکید بر نقش محرک‌های فرهنگی - اجتماعی مطالعه موردی: شهر اراک. *مجله گردشگری شهری*، ۸(۳)، ۶۲-۴۷. doi: 10.22059/JUT.2021.319675.889

مطهر، رضا و شکوهی بیدهندی، محمد صالح. (۱۴۰۰). رتبه‌بندی شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان بر اساس ظرفیت گردشگری فرهنگی و میراثی با استفاده از روش آراس. *مجله گردشگری و توسعه*، ۱۰(۴)، ۱۹۸-۱۷۵. doi: 10.22034/JTD.2021.268687.2242

میرتقیان رودسری، سید محمد؛ پوراحمد، احمد و زیاری، کرامت الله. (۱۴۰۱). مدل عوامل مؤثر بر وفاداری به گردشگری میراث‌فرهنگی در رامسر، *مجله مدیریت گردشگری*، ۱۷(۵۷)، ۱۴۶-۱۱۳.ئ doi: 10.22054/tms.2021.46606.2206

نصر، طاهره. (۱۳۹۸). شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر گردشگری در کلان‌شهر شیراز با رویکرد آینده‌پژوهی. *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۱۰(۳۷)، ۶۶-۵۵. doi: 20.1001.1.22285229.1398.10.37.5.9

نیک‌بین، مهنا؛ بروجنی، ضرغام؛ صالحی امیری، سید رضا؛ محمدخانی، کامران و غفاری، فرهاد. (۱۳۹۹). مدل‌سازی پیامدهای توسعه پایدار گردشگری فرهنگی؛ رویکرد آمیخته. *مجله گردشگری و توسعه*، ۹(۱)، ۲۳۴-۲۱۴. doi: 10.22034/JTD.2019.183458.1717

نیک‌خواه، فرناز؛ کیانی فیض‌آبادی، زهره و نجارزاده، محمد. (۱۴۰۰). تأثیر تجربه گردشگری بر خاطرات، رضایتمندی و نیات رفتاری گردشگران مطالعه موردی: شهر شیراز. *مجله گردشگری شهری*، ۸(۱)، ۹۳-۸۸. doi: 10.22059/JUT.2021.310080.835

ویلیامز، استیون. (۱۳۹۳). *جغرافیای گردشگری*. ترجمه محمود ضیایی. چاپ ششم، تهران: دانشگاه پیام‌نور.

یاری، منیر. (۱۳۹۸). *تحلیل فضایی – تطبیقی مقاصد گردشگر شهری مدل تبیینی گردشگری فرهنگی پایدار شهر سنندج*. پایان‌نامه دکتری، به راهنمایی دکتر اسماعیل علی‌اکبری، دانشگاه پیام‌نور.

References

Akbarian Rounizi, S. (2016). The role of tourism in the sustainability of the studied city: the city of Sisherd (Dana city). *Journal of Urban Tourism*, *4*(4), 1-12. doi: 10.22059/JUT.2018.222651.272. [In Persian].

Badin, G., Allen, J., Atwell, W., Harris, R., & McDonnell, I. (2019). *Comprehensive management of tourism events.* Translated by Zohra Abbasi and Maryam Mohammad Jaafar, second edition, Tehran: Mahkameh Publications. [In Persian].

Bassoli, M., Hashemi, S. S., Imani Khoshkho, M. H., & Mirghafouri, S. H. (2018). Designing a cultural tourism entrepreneurship development model using the partial least squares structural equation modeling method (case study: Yazd city). *Journal of Tourism and Development*, *8*(2), 104-83. doi: 10.22034/JTD.2019.190606.1771. [In Persian].

Beiki, P., & Mudti, Z. (2013). Analyzing the capability of literary famous tombs as a literary tourism destination, a case study: Zahir al-Douleh cemetery. *The first national conference on tourism and green tourism, May 18, 2013, Hamedan*. [In Persian].

Beiki, P., & Tardest, Z. (2017). Evaluation of the quality of urban tourism destination components from the point of view of destination management (case study: Ferdowsi Mausoleum, Tos city). *Journal of Urban Tourism*, *5*(1), 53-68. doi: 10.22059/JUT.2018.232874.312. [In Persian].

Fathullah Zadeh, M. (2018). *Re-creating the historical context of Tabriz city with the approach of promoting cultural tourism, case study: Alisha Citadel Collection*. Master's thesis, under the guidance of Dr. Arash Thaghafi Assal, Faculty of Architecture and Civil Engineering, Siraj Non-Governmental University. [In Persian].

Ghasemi, T. (2016). *Designing the historical context of Tehran city with the approach of literary tourism, case example: Hesar Naseri, Tehran*. Master's thesis, under the guidance of Dr. Elham Amini, Faculty of Architecture and Urban Planning, Central Tehran. [In Persian].

Ghasemi, T., Amini, E., & Moderi, A. (2017). Designing the historical fabric of Tehran city with the approach of literary tourism, a case example: Hesar Naseri, Tehran. *Journal of Urban Structure and Function Studies*, *5*(16), 9-26. doi: 10.22080/SHAHR.2018.2010. [In Persian].

Gómez, L. A. E. (2021). Cultural tourism in cities post-COVID-19: a perspective and proposals for an alternative model. Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles, 6 (91), 1-12. doi:10.21138/bage.3138

Graundi, F. (2019). *Capacity analysis of literary tourism development in Tehran*. Master's thesis, under the guidance of Dr. Ali Mohad, Faculty of Geographical Sciences, Khwarazmi University. [In Persian].

Gul Mohammadzadeh, P. (2019). *Investigating cultural tourism entrepreneurship barriers in Shahson nomadic community of Moghan plain*. Master's thesis, under the guidance of Dr. Abolfazl Ghanbari, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz. [In Persian].

Hosseini Tehrani, Gh., Rajabi, A., & Iqbali, N. (2019). Analysis of factors affecting the development of tourism of valuable historical contexts, case study: District 12 of Tehran. *Journal of Urban Tourism*, *7*(3), 51-63. doi: 10.22059/JUT.2020.306337.813. [In Persian].

Ju, G., Liu, J., He, G., Zhang, X., & Yan, F. (2021). Literary destination familiarity and inbound tourism: evidence from mainland China. *Journal of Social Computing*, *2*(2), 193-206. doi: 10.23919/JSC.2021.0013

Karroubi, M., Qadri, I., & Jalilian, N. (2018). Feasibility of development of event tourism with emphasis on cultural events and its effect on seasonal adjustment of tourism destinations, case study: Hamadan city. *Journal of Tourism Management Studies*, *14*(45), 35-56. doi:10.22054/tms.2019.27611.1794. [In Persian].

Lerario, A., & Turi, S. D. (2018). Sustainable Urban Tourism: Reflections on the Need for Building-Related Indicators, *Sustainability*, 10, 1-25. doi: 10.3390/su10061981

Lopes, E., Almeida, R., & Marques, C. (2018). Cultural Tourism and Sustainable Development. *7th Intentational Conference on Tourism & Hospitality Management*.

Mirtoghian Rudsari, S. M., Pourahmad, A., & Ziari, K. (2021). Model of factors affecting loyalty to cultural heritage tourism in Ramsar, Journal of Tourism Management, 17(57), 113-146. doi: 10.22054/tms.2021.46606.2206. [In Persian].

Motahar, R., & Shokohi Bidhandi, M. S. (1400). Ranking of the cities of Sistan and Baluchistan province based on cultural and heritage tourism capacity using Aras method. *Journal of Tourism and Development, 10*(4), 175-198. doi: 10.22034/JTD.2021.268687.2242. [In Persian].

Nasr, T. (2018). Identifying the key factors affecting tourism in Shiraz metropolis with a future research approach. Journal of Urban Planning and Research, 10(37), 55-66. doi: 20.1001.1.22285229.1398.10.37.5.9. [In Persian].

Nikbin, M., Borojni, Z., Salehi Amiri, . R., Mohammadkhani, K., & Ghaffari, F. (2019). Modeling the consequences of sustainable development of cultural tourism; Mixed approach. *Journal of Tourism and Development, 9*(1), 214-234. doi: 10.22034/JTD.2019.183458.1717. [In Persian].

Nikkhah, Farnaz; Kayani Faizabadi, Zohra and Najarzadeh, Mohammad. (1400). The effect of tourism experience on memories, satisfaction and behavioral intentions of tourists, a case study: Shiraz city. *Journal of Urban Tourism, 8*(1), 88-93. doi: 10.22059/JUT.2021.310080.835. [In Persian].

PLETSAN, Kh., ANTONENKO, V., HAVRYLIUK, A., MOTSA, A., & IZHAK, T. (2022). Creative Principles of Cultural Tourism Development in Ukraine. *WSEAS TRANSACTIONS on ENVIRONMENT and DEVELOPMENT, 18*, 1058-1093. doi: 10.37394/232015.2022.18.103

Ramzanpour Biji, M. (2019). *Strategies for the development of cultural tourism with a creative urban tourism approach (case example: Rasht city)*. Master's thesis, under the guidance of Dr. Mehrnaz Molavi, Faculty of Architecture and Art, Gilan University. [In Persian].

Razaghi, A. (2018). Studying the capacities of cultural and natural heritage tourism in Makran coastal strip of Hormozgan province. *Journal of Tourism and Development, 8*(4), 148-180. doi: 10.22034/JTD.2019.174166.1666. [In Persian].

Saarinen, J., & Rogerson, Ch., & Manwa, H. (2013). *Tourism and the Millennium Development Goals*. Rutledge.

Sam, F., Torabi Farsani, N., Mortazavi, M., & Najafipour, A. A. (2019). Investigating the literary tourism market demand (case study: Kerman province). *Journal of Urban Economics, 5*(2), 35-48. doi: 10.22108/UE.2021.126877.1173. [In Persian].

special, M., Najafizadeh, N. E., & Javanmard, H. (2021). Explaining the tourism development model with emphasis on the role of social-cultural drivers, case study: Arak city. *Journal of Urban Tourism, 8*(3), 62-47. doi: 10.22059/JUT.2021.319675.889. [In Persian].

Stoica, G. D., Andreiana, V. A., Duica, M. C., Stefan, M. C., Susanu, I. O., Coman, M. D., & Iancu, D. (2022). Perspectives for the Development of Sustainable Cultural Tourism. *Sustainability*, *14*, 56-78. doi: 10.3390/su14095678

Terkenli, T. S., & Georgoula, V. (2021). Tourism and cultural sustainability: Views and prospects from Cyclades, Greece. *Sustainability*, *14*, 78-96. doi: 10.3390/su14010307

Watson, Nicola. (2006). *The Literary Tourist: Readers and Places in Romantic and Victorian Britain*. Basingstoke: Palgrave.

Wetzels, M., Odekerken-Schröder, G., & Van Oppen, Claudia A. M. L. (2009) Using PLS Path Modeling for Assessing Hierarchical Construct Models: Guidelines and Empirical Illustration. *MIS*, *33*, 177-195. doi: 10.1108/IMDS-09-2015-0382

Williams, S. (2013). *Geography of tourism.* Translated by Mahmoud Ziyai. 6th edition, Tehran: Payam Noor University. [In Persian].

Yari, M. (2018). *Spatial-comparative analysis of urban tourist destinations explanatory model of sustainable cultural tourism in Sanandaj city*. PhD thesis, under the guidance of Dr. Ismail Ali Akbari, Payam Noor University. [In Persian].

Yu, Wenting L., Jiaming, Zh., & Li, T. (2018). Sustainable Development and Tourist Satisfaction in Historical Districts: Influencing Factors and Mechanisms Preprint, November 2018.